

УДК 330.142.21

О. В. Костюнік,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний авіаційний університет
О. П. Кащук,
студентка, Національний авіаційний університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

O. Kostunuk,
PhD in economics, associate professor of finance, accounting and audit, National Aviation University
O. Kaschuk,
student, National Aviation University

ACCOUNTING AND ANALYTICAL ASPECTS OF STRATEGIC MANAGEMENT EQUITY CAPITAL OF THE ENTERPRISE'S EQUITY CAPITAL

Статтю присвячено дослідженню поняття "власний капітал підприємства" через розгляд його функцій. У статті виокремлено головні характеристики власного капіталу, розглянуто його складові елементи та джерела утворення, досліджено економічну сутність власного капіталу.

У статті розглянуто джерела формування власного капіталу на підприємстві. Розкрито особливості формування окремих складових власного капіталу. Обґрунтовано основні джерела як внутрішнього фінансування, так і зовнішнього. Проведено аналіз структури власного капіталу. Досліджено природу власного капіталу через функції, які він виконує на підприємстві.

Вивчено теоретичні принципи функціонування категорії "власний капітал" на підприємствах України. Розглянуто базові засади організації його обліку на промисловому підприємстві. Розкрито необхідність проведення на підприємстві системного аналізу власного капіталу. Визначено принципovu послідовність проведення аналізу власного капіталу на підприємстві.

Узагальнено теоретичні засади формування власних фінансових ресурсів підприємства, що забезпечують його майбутній розвиток. Виявлено проблеми формування власного капіталу на підприємстві та надано пропозиції щодо їх удосконалення.

This article is devoted to the defining of the meaning of "capital of the company". Its functions, the main characteristics of equity capital, components and sources are reviewed.

In the article described the sources of the equity in the company. Analysed the features of formation of separate component of equity. Characterized the basic funding sources both internal and external. Analysed the structure of equity. Described the nature of equity through the functions that it performs at the company.

The article analyzes the economic essence of equity capital. The theoretical principles of functioning of the category "equity capital" at the Ukrainian enterprises are studied. The basic principles of organization of its accounting at the industrial enterprise are considered. The necessity of carrying out system analysis of own capital in the enterprise is revealed. The basic sequence of the analysis of the equity capital at the industrial enterprise is determined.

Generalized the theoretical basis of forming of own financial resources to ensure its future development. Found the problems of formation of equity in the company and submitted proposals for their improvement.

Ключові слова: власний капітал, облік власного капіталу, аналіз власного капіталу.

Key words: equity capital, equity accounting, equity analysis.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах загострення кризових явищ у фінансовій сфері та дефіциту оборотних коштів наявність власних фінансових ресурсів є однією з головних умов сталого розвитку підприємства. Якість прийняття управлінських рішень значною мірою залежить від організації бухгалтерського обліку та аналізу власного капіталу, які повинні забезпечувати надання об'єктивної інформації щодо виявлених внутрішніх резервів, оптимізації використання активів. Важливою складовою обліково-аналітичної роботи є достовірне та повне відображення прав власника у фінансовій звітності

підприємства. Водночас, одним з головних інформативних показників будь-якого економічного суб'єкта є показник рівня його власного капіталу. Тому на сучасному етапі діяльності підприємств виняткове значення мають вдосконалення організації обліку та методики аналізу власного капіталу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню цих проблем присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених: А.П. Бобяк, Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, М.О. Виноградова, С.Ф. Голов, Ж.Д. Дюмарше,

М.М. Мосійчук, М.Ф. Огічук, В. М. Пархоменко та інші.

Незважаючи на наявність ґрунтовних поглиблених досліджень, деякі питання зазначеної теми залишаються недостатньо вивченими. Так, не розкритими лишаються питання системного підходу до організаційного та методичного забезпечення узагальненої схеми аналізу власного капіталу промислового підприємства.

МЕТА СТАТТІ

Метою цієї роботи є дослідження теоретичних та практичних особливостей організації та методики обліку і аналізу власного капіталу в системі управління підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", власний капітал визначається як частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [6, с. 1]. У зв'язку з таким визначенням власного капіталу можна стверджувати, що в момент створення підприємства його власний (стартовий) капітал втілюється в активах, інвестованих засновниками і оцінюється за вартістю майна підприємства.

Власний капітал відображається в балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни. Слід відзначити, що сума власного капіталу — це абстрактна вартість майна яка не відображає поточну вартість прав власників підприємства. На величину власного капіталу суттєво впливають складові облікової політики підприємства, що стосуються обраних принципів, методів і процедур для визначення та оцінки елементів та статей балансу, зокрема, його активів і зобов'язань. Власний капітал є одним із найважливіших показників, що використовуються при оцінці фінансового стану підприємства. Він виконує такі функції:

— довгострокового фінансування — перебуває у розпорядженні підприємства необмежено довго;

— самостійності і влади — розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників;

— фінансування ризику — власний капітал використовується для фінансування ризикованих інвестицій, на що можуть не погодитись кредитори;

— розподілу доходів і активів — частки окремих власників у капіталі є основою при розподілі фінансового результату та майна у разі ліквідації підприємства;

— відповідальності і захисту прав кредиторів — забезпечення вимог кредиторів фактично наявним у підприємства капіталом засновників [5, с. 154].

У складі власного капіталу можна виділити цілий ряд складових елементів. Зареєстрований капітал — зафіксована в засновницьких документах загальна вартість активів, які є внесками власників (учасників) у капітал підприємства. Співвідношення частин внесків окремих власників у зареєстрованому капіталі служить основою для розподілу фінансового результату діяльності підприємства і майна (у разі його ліквідації). Якщо підприємство засновано як акціонерне товариство, то сума зареєстрованого капіталу відображає колективну власність акціонерів, де частина кожного акціонера визначається номінальною вартістю придбаних ним акцій. На рахунку "Капітал у дооцінках" узагальнюється інформація про дооцінки об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, уцінки таких об'єктів в межах сум раніше проведених дооцінок. Такі суми дооцінки основних засобів і нематеріальних активів відносяться до нерозподіленого прибутку. Така стаття балансу, як "Капітал у дооцінках" відповідно до НП(С)БО 1 відображається у складі власного капіталу, але розкриваються не у звіті про власний капітал, а у звіті про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) [6, с. 1]. Додатковий капітал — сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість. Резервний капітал — капітал, що формується за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) — сума нерозподіленого прибутку, тобто сума частини чистого прибутку, що не була розподілена між власниками. Неоплачений капітал — сума заборгованості власників (учасників) за внесками, до зареєстрованого капіталу. Вилучений капітал — фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників.

Визначення реальної вартості підприємства, обсягу його власних ресурсів є одним із найважливіших завдань для багатьох суб'єктів ринку [2, с. 5]. Оцінити власний капітал підприємства та його економічний потенціал необхідно інвесторам, які мають намір вкласти кошти в його акції, банкам та іншим кредиторам, які вирішують питання про надання позик підприємству, суб'єктам ринку, які бажають у майбутньому бути постачальниками чи споживачами продукції цього підприємства. Також реальну оцінку власного капіталу підприємства у будь-який момент часу повинні знати його фінансові

менеджери, головною метою діяльності яких є максимізація капіталу підприємства.

Розрізняють балансову та ринкову оцінки власного капіталу підприємства (табл. 1).

Отже, балансова, ринкова оцінки капіталу та ринкова капіталізація є поняттями, що різною мірою відображають власний капітал підприємства. Найточнішою і такою, яку най-

важче здійснити, є ринкова оцінка капіталу, оскільки активи підприємства, як правило, недоступні для проведення оцінки учасниками ринку. Винятком є випадок продажу підприємства на ринку. В цьому разі і ринкова капіталізація, і ринкова оцінка капіталу будуть найбільш адекватно відображувати реальну вартість підприємства.

Власний капітал треба розглядати у обліковому, фінансовому і правовому аспекті. Обліковий аспект передбачає оцінку вкладів до капіталу підприємства та його зміну пов'язану з подальшими вкладками, отриманням чистого прибутку та інших причин які призводять до змін власного капіталу. Фінансовий аспект базується на розумінні власного капіталу як різниці між активами підприємства та його зобов'язаннями. Аналіз власного капіталу має такі основні цілі:

- виявити основні джерела формування власного капіталу та визначити наслідки їх змін для фінансової стійкості підприємства;
- визначити правові, договірні та фінансові обмеження у розпорядженні поточним і нерозподіленим прибутком;
- оцінити пріоритетність прав на отримання дивідендів;
- виявити пріоритетність прав власників у випадку ліквідації підприємства.

Власний капітал підприємства складається з інвестованого капіталу (капітал, що вкладений власниками в підприємство) та накопиченого капіталу (створений на підприємстві) [4, с. 289]. Таким чином, завдання аналізу власного капіталу: забезпечити безперервність діяльності; гарантії захисту капіталу кредиторів і можливих збитків; участь у розподілі отриманого прибутку; участь у управлінні підприємством. Нижче наведено алгоритм проведення аналізу власного капіталу:

1. Аналіз звітності.
2. Визначення питомої ваги окремих складових власного капіталу.
3. Розрахунок коефіцієнтів.
4. Аналіз показників руху власного капіталу.
5. Прогнозування на основі математичних моделей.

Таблиця 1. Оцінка власного капіталу підприємства

Вид оцінки	Розрахунок	Зміст
Балансова оцінка	Балансова оцінка власного капіталу = Балансова вартість активів – Зобов'язання	Така оцінка дорівнює різниці між активами підприємства (їх балансовою вартістю) та його зобов'язаннями і завжди є додатною величиною, оскільки згідно з балансом активи дорівнюють різниці суми капіталу та зобов'язань
Ринкова оцінка (реальна вартість підприємства)	Ринкова оцінка власного капіталу = Ринкова вартість активів + Гудвіл – Зобов'язання	Ринкова вартість активів може бути як більшою, так і меншою від їх балансової вартості. Ринкова вартість активів відображає ціну, за якою вони можуть бути продані на ринку за звичайних умов продажу

Аналіз власного капіталу, як правило, здійснюється за допомогою форми № 4 фінансової звітності "Звіт про власний капітал", форми № 1 фінансової звітності "Баланс (Звіт про фінансовий стан)", іноді слід також звернутися до форми № 5 фінансової звітності "Примітки до річної фінансової звітності". Аналізуючи власний капітал, необхідно визначити питому вагу його окремих складових, а також динаміку їх складу та структури за окремі періоди. Необхідність окремого розгляду елементів власного капіталу пов'язана з тим, що кожен з них є характеристикою правових та інших обмежень підприємства у розпорядженні своїми активами. Для оцінки ефективності розміщення та використання капіталу підприємства використовують такі показники [2, с. 6].

1. Коефіцієнт фінансової незалежності — показує, яка частка власного капіталу у загальній сумі капіталу підприємства.
2. Коефіцієнт фінансової залежності — показує частку залученого капіталу в загальній сумі капіталу підприємства.
3. Коефіцієнт фінансової стабільності — показує у скільки разів сума власного капіталу перевищує розмір залученого капіталу.
4. Коефіцієнт фінансового ризику — показує у скільки разів сума залученого капіталу перевищує суму власного капіталу.
5. Індекс постійного активу — відображає суму необоротних активів, що припадають на 1 гривню власного капіталу.
6. Коефіцієнт оборотності власного капіталу — показує, наскільки масштаб діяльності підприємства забезпечується власним капіталом.
7. Рентабельність власного капіталу (за валовим прибутком) визначає ефективність використання власних ресурсів для отримання прибутку.
8. Рентабельність власного капіталу (за чистим прибутком) визначає величину чистого прибутку, заробленого кожною гривнею вкладеного капіталу.
9. Період окупності власного капіталу є зворотним до коефіцієнта рентабельності власного капіталу за чистим прибутком.

Важливе місце у здійсненні оцінки ефективності використання капіталу підприємства займають показники ділової активності, аналіз яких полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності. При аналізі варто вивчити склад, структуру і динаміку джерел формування капіталу, визначити фактори зміни величин, вивчити середньозважену вартість власного капіталу і фактори її зміни, оцінити зміни які мали місце у пасиву балансу з позиції рівня фінансової стабільності, обґрунтувати оптимальний варіант співвідношення власного і залученого капіталу [3, с. 54]. Аналіз руху власного капіталу проводиться з метою визначення впливу на його склад, розмір і структуру: коригувань залишків власного капіталу на початок періоду; переоцінки активів; розподіл у прибутку; внесків учасників; вилучення капіталу; інших змін. Аналізуючи власний капітал, необхідно звернути увагу на співвідношення коефіцієнтів надходження та вибуття (використання капіталу). Якщо значення коефіцієнтів надходження перевищують значення коефіцієнтів вибуття, це означає, що на підприємстві відбувається процес нагромадження власного капіталу, і навпаки [1, с. 5]. Чим більший розмір власного капіталу підприємства, тим вища його фінансова стійкість, проте менші фінансові можливості зростання прибутку на вкладений капітал. Якщо в структурі капіталу підприємства переважну частку становлять позичені кошти, генерується додатковий обсяг активів і зростає вірогідність покращення рентабельності діяльності, але в той же час збільшується значення коефіцієнту фінансової залежності, що підвищує ризик банкрутства підприємства. Намагатися мінімізувати витрати, що виникають у зв'язку з формуванням капіталу підприємства. Забезпечувати високий рівень ефективності функціонування підприємства, який реалізується шляхом найбільш ефективного використання капіталу і внаслідок отримання більшого рівня прибутковості.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Таким чином, капітал є основою фінансово — господарської діяльності всього підприємства і джерелом фінансування діяльності підприємства. Саме володіння ним дає права власникам на прийняття управлінських рішень та досягнення мети, і саме від ефективності управління капіталом залежить рентабельність і стабільність функціонування підприємства. Задля ефективного та інтенсивного використання джерел фінансування підприємств в сучасних умовах

господарювання необхідно більш зважено підійти до процесу формування обліково — аналітичної інформації про раціональність та повноту використання власних джерел фінансування у фінансово-господарській діяльності. Дослідження теоретичних та практичних особливостей обліку та аналізу власного капіталу в системі управління підприємствами України потребують поглибленої уваги.

Література:

1. Катан Л. І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування / Л.І. Катан // Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. — 2014. — № 6. — С. 38—44.
2. Горбатенко А. А. Особливості формування власних фінансових ресурсів підприємств в Україні // Економічний вісник Переяслав — Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди. — 2010. — Вип. № 15/1. — С. 195—201.
3. Ксьондз С.М. Формування власного капіталу на вітчизняних підприємствах / С.М. Ксьондз // Вісник Хмельницького національного університету. — 2014. — № 4. — С. 131—134.
4. Сук Л.К. Фінансовий облік: навч. посіб. / Л.К. Сук, П.Л. Сук. — К.: Знання, 2012. — 647 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Ф.Ф. Бутинець — 8-ме вид., доп. і перероб. — Житомир: ПП "Рута", 2009. — 912 с.

References:

1. Katan, L.I. (2014), *Financovi resursy pidpriemctva ta ocoblyvocti ih formuvannia* [Financial resources of the company and especially their formation], Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Ukraine.
2. Gorbatenko, A.A. (2010), "Features of formation of own funds of enterprises in Ukraine", *Economic Journal Pereyaslav - Khmelnytsky Skovoroda*, vol. 15/1, pp. 195—201.
3. Ksendzov, S.M. (2014), "Formation of equity capital to domestic enterprises", *Herald of Khmelnytsky National University*, vol. 4, pp. 131—134.
4. Suk, L.K. (2012), *Finansovii oblic* [Financial Accounting], Knowledge, Kyiv, Ukraine.
5. Butynets, F.F. (2009), *Buhhaltec'kyj finansovyj oblik: pidruchnyk dlia studentiv spetsial'nocti "Oblik i audyt" vyschux navchal'nyx zakladiv* [Accounting: a textbook for students majoring in "Accounting and Auditing" higher education institutions], Ruta, Kyiv, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 25.08.2018 р.*